

Стаття надійшла до редакції 29.05.2021 р.

Перевірено на плагіат 03.06.2021 р.

унікальність – 98.92%

<https://doi.org/10.17721/StudLing2021.19.146-157>

УДК 811.14'02'367

ПРЯМА МОВА У ГРЕЦЬКОМУ РОМАНІ I-III СТ.

Богдан Васильович Чернюх, cherboh@gmail.com

доктор філол. наук, професор

Львівський національний університет імені Івана Франка

Засоби вираження прямої мови у грецькому романі (Харітон, Лонг, Ахіл Татій, Ксенофонт Ефеський) представлені як дієсловами, так і іменними та прономінальними фразами, у яких сема «мовлення» імплікується іменником або контекстом. Домінуючим засобом впровадження прямої мови у них є дієслова в особових і неособових формах, серед яких існує поділ на гіпероніми (λεγω, φημι) та гіпоніми (βοαω, αποκρῖνομαι, κραζω тощо). До останніх також належать дієслова, які у певному контексті наближаються до дієслів мовлення (υραφω, κλαιω). Здебільшого пряму мову впроваджують гіпероніми, виступаючи приблизно у рівних частках. Досліджувані тексти виявляють розбіжності у розташуванні маркерів прямої мови залежно від їх характеру, які переважно представлені у пре- та інтрапозиції: гіпероніми розташовуються на початку (λεγω) і всередині (φημι) прямої мови, тоді як гіпоніми та іменні фрази займають препозитивне положення. Для діалогічних партій властивим також є відсутність експліцитного маркування прямої мови.

Ключові слова: пряма мова, маркери прямої мови, грецький роман, гіпероніми, гіпоніми, іменні фрази, еліпсис.

DIRECT SPEECH IN THE GREEK NOVEL OF THE I-III CENTURIES

Bohdan V. Chernyukh, cherboh@gmail.com

Doctor of Sciences (Linguistics), Full Professor,

Ivan Franko National University of L'viv

The means of expression of direct speech in the Greek novel (Chariton, Longus, Achilles Tatius, Xenophon of Ephesus) are represented by both verbs, noun and pronominal phrases in which the seme “speech” is implied by a noun or context. The dominant means of introducing direct speech within them are verbs in personal and impersonal forms, which are divided into hyperonyms (λεγω, φημι) and hyponyms

© Chernyukh B. V. [Chernyukh B. V.], cherboh@gmail.com

Direct Speech in the Greek Novel of the I-III Centuries [Prjama mova u grec'komu romani I-III st.]

(in Ukrainian)

(βοαω, αποκρῖνομαι, κραζω, etc.). The latter also include verbs which in a certain context are close to speech verbs (γραφο, κλαιω). Mostly, direct speech is introduced by hyperonyms, which appear in approximately equal proportions. The studied texts reveal differences in the location of markers of direct speech depending on their nature, which are mainly presented in pre- and intraposition: hyperonyms are located at the beginning (λεγω) and inside (φημι) of direct speech, while hyponyms and noun phrases occupy a prepositional position. Dialogue parties are also characterized by the lack of explicit labeling of direct speech.

Key words: direct speech, introductors of direct speech, Greek novel, hyperonyms, hyponyms, nominal phrase, ellipsis.

ПРЯМАЯ РЕЧЬ В ГРЕЧЕСКОМ РОМАНЕ I-III ВЕКОВ

Богдан Васильевич Чернюх, cherboh@gmail.com

доктор филол. наук, профессор,

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Средства выражения прямой речи в греческом романе (Харитон, Лонг, Ахилл Татий, Ксенофонт Эфесский) представлены как глаголами, так именными и прономинальными фразами, в которых сема «говорение» имплицитно существует в существительном или контексте. Доминирующим средством включения прямой речи в рассмотренных произведениях являются глаголы в личной и безличной форме, среди которых выделяются гиперонимы (λεγω, φημι) и гипонимы (βοαω, αποκρῖνομαι, κραζω и др.). К последним также принадлежат глаголы, которые в определенном контексте близки к глаголам речи (γραφο, κλαιω). Преимущественно прямую речь вводят гиперонимы, представленные приблизительно в равных долях. По отношению к прямой речи вводящие ее маркеры преимущественно находятся в пре- и интрапозиции. Проведенный анализ позволил также установить связь между типом маркеров прямой речи и их расположением: гиперонимы располагаются в начале (λεγω) и, чаще, в середине (φημι) прямой речи, тогда как гипонимы и именные фразы преимущественно занимают начальное положение. Для диалогических партий свойственно также отсутствие эксплицитного маркирования прямой речи.

Ключевые слова: прямая речь, маркеры прямой речи греческий роман, гиперонимы, гипонимы, именные фразы, эллипсис.

У представленій статті розглянуто засоби впровадження прямої мови у грецькому романі I-III ст., а саме, у творах Ксенофонта Ефеського, Харітона, Лонга та Ахілла Татія. Метою дослідження є аналіз усіх засобів впровадження прямої мови, з особливою увагою на дієслівних, встановлення частотності кожного з них та порівняння їх вживання у

названих творах.

Переважно чужа мова, її різновиди (пряма, непряма, невласне пряма мова) та засоби впровадження у дискурс аналізується на матеріалі сучасних мов. У класичних мовах, у т. ч. і давньогрецькій, об'єктом дослідження переважно була і залишається непряма мова та невласне пряма мова, для яких властива транспозиція особи, часу, способу. Пряма ж мова, яка, на думку дослідників, не характеризується особливостями, розглядалася здебільшого у зв'язку з непрямою, не привертаючи особливої уваги. Водночас варто сказати, що останнім часом лінгвісти знову повертаються до неї обличчям, про що свідчить низка статей присвячених аналізу її окремих сторін та взаємозв'язку з іншими способами передачі чужої думки у класичних мовах [Gayno 2015; Mikulova 2015; Maier 2012; Maier 2015; Usher 2009]. Така своєрідна зміна орієнтирів зумовлена, тим, що пряма мова маркується не тільки негативно як така, що позбавлена трансформації особи, способу, системи займенників тощо, характерних для непрямої та невласне прямої мови, але й позитивно широким спектром екстрапропозиційних елементів (вигуків, модальних слів, звертань і т. п.) [Rosen 2013, p. 255].

Перш ніж перейти до розгляду прямої мови в аналізованих творах, наведемо декілька теоретичних міркувань з приводу відмінності прямої і непрямої мови. Загальновідомо, що пряма мова дослівно відтворює повідомлення іншої особи, яке на письмі у сучасних мовах маркується знаками пунктуації (лапками), а при усній комунікації паралінгвальними засобами – інтонацією, просодикою, жестами. Формальним вираженням непрямої мови може бути вживання підрядного додаткового речення або інфінітивного звороту, трансформація способу (напр., заміна індикатива на кон'юнктив у німецькій чи латинській мовах або на *optativus obliquus* у старогрецькій), часу (як в латинській або англійській). Зі смислової ж точки зору пряма мова відтворює слова мовця, а непряма – їх зміст.

Наше розуміння прямої мови спирається на тезу про притаманність для неї двох дейктичних центрів – автора певного висловлювання і оповідача (наратора), тоді як непряма має лише один дейктичний центр – оповідача. Як слушно відзначає Е. Кейзер [Keizer 2009, p. 847], у прямій мові є два дейктичні центри, тоді як у непрякій – тільки один дейктичний центр: непряма мова представлена з точки зору оповідача головного речення.

Інкорпорація прямої мови у дискурс може відбуватися різними способами. Одним із найпоширеніших є її впровадження за допомогою т. зв. «цитувальних маркерів» [Güldemann 2012]. Такі маркери характеризуються серйозним прагматичним потенціалом, оскільки впливають на емоції читача і на його сприймання описуваних подій. Вони мають двояку спрямованість, з одного боку впроваджують і пояснюють пряму мову, а з іншого, як складова дискурсу, стають прагматичним маркером, оскільки не лише вказують на адресата прямої мови, а й містять її опис і факультативно можуть включати характеристику адресата, манеру виголошення та обставини, які супроводжують мовлення. Окрім того, одна із функцій маркерів прямої мови полягає в ідентифікації мовців та структуруванні дискурсу. Це є особливо важливим за відсутності візуальних засобів позначення прямої мови (двокрапки, лапок тощо), таких звичних для сучасного читача. У зв'язку з цим згадаємо ще одну проблему, з якою стикаємося, досліджуючи пряму мову у античних, зокрема, грецьких авторів. Передовсім ми маємо справу виключно з писемними джерелами, тому нам недоступні інтонаційні та інші паралінгвальні засоби, які дозволяють виокремити пряму мову із потоку слів. Окрім того, оригінальний текст позбавлений знаків пунктуації, які були впровадженні у пізньому Середньовіччі (очевидно, що не йдеться про новочасні видання творів античних авторів, де пряма мова маркується відповідно із сучасними нормами). Характерною рисою творів давньогрецьких авторів є т. зв. «змішане цитування» (mixed quotation) [Maier 2012], тобто комбінування у межах одного речення прямої і непрямой мови за відсутності додаткового маркування першої, що зустрічаємо, починаючи від Гомера.

Таке перемикання від непрямой до прямої мови і *vice versa* характеризується дослідниками як «підсилення» (fade in) [Huitink 2010] або «зсув» (slipping) [Richman 1986] і притаманне також іншим давнім мовам, напр., арамейській [Richards 1939], староанглійській [Richman 1986]. На думку Е. Кікерса [Kieckers 1916, p. 51], таке перемикання передовсім було притаманним для «жвавої розповіді».

Цікавим є також використання для впровадження прямої мови сполучника ὅτι (рідше ὡς), яке трактується як окремий випадок їх вживання. У словнику Ліддела-Скотта вживання ὅτι у подібному випадку трактується як плеоназм [Liddell, Scott 1996, p. 1265]. Подібну характеристику цього сполучника знаходимо у граматиці Кюнера-Герта, де

відзначено, що після *ὅτι* непряма мова приймає характер прямої, а згаданий сполучник виступає у функції лапок [Kühner, Gerth 1992, § 551.4].

Характеризуючи таке вживання *ὅτι* та *ὥς* для впровадження прямої мови, дослідники розглядають їх як маркери непрямої мови, які здатні приймати функцію маркерів прямої. Е. Г. Спайекер відзначає, що «грецька мова додає ще іншу форму розповіді, яка не є ані прямою, ані непрямою, а лежить між ними, відтворюючи актуальні слова, але має вигляд гіпотаксису і вводиться сполучниками *ὅτι* та *ὥς*» [Spieker 1884, p. 222-223]. Подібна точка зору представлена також у Е. Маєра, який розглядає подібні випадки як «змішане цитування». На його думку, *ὅτι* все-таки впроваджує непряму мову, яка одразу ж переходить у пряму [Maier 2012, p. 129-130].

Приклади безпосередньої інкорпорації прямої мови у непряму подібно до наведених вище прикладів у грецьких романах не засвідчено. Причиною, на нашу думку, може бути певне спрощення синтаксису, властиве грецькій мові періоду койне і його наближення до розмовної мови, яка відзначається тенденцію до простоти.

Вживання прямої мови після *ὅτι* зустрічається зрідка і лише у Ахілла Татія та Харітона, напр., (1).

1) ὁ εὐνοῦχος ἀλεκρίνατο ὅτι “ἔστι βασιλεῖ βουλομένῳ Μιθριδάτην μηδὲν ἀδικεῖν· κρίνη δὲ ἐπειδὴν καὶ Διονύσιος παραγένηται.” (Char. 5, 2,3)

Серед маркерів прямої мови найвагомніше місце належить дієсловам, пов'язаним із комунікацією (*verba dicendi*), які позначають діяльність мовця, спрямовану на передачу інформації іншій особі. При цьому йдеться не лише про типові дієслова мовлення, на зразок «говорити», а й про інші, які відрізняються від нього відтінками значень (кричати, співати, шепотіти тощо) і навіть ті, що належать до інших семантичних груп. Принагідно варто відзначити, що саме *verba dicendi* є домінантними маркерами прямої мови в аналізованих текстах, про що детальніше йтиметься нижче.

Незважаючи на свою поширеність, *verba dicendi* є лише одним із засобів впровадження прямої мови. Окрім них маркувати пряму мову можуть також інші лексичні одиниці, а також паралінгвістичні засоби, контекст, розділові знаки.

Домінуючим засобом впровадження прямої мови у грецькому романі є дієслова в особових і неособових формах. Із 853 випадків вживання пряма мова 807 разів ($\approx 95\%$) впроваджується саме дієсловами. 30 разів ($\approx 3\%$) пряму мову впроваджують іменники, пов'язані з процесом мовлення (*λόγος*,

φωνή, μῦθος, βωή, διήγημα, λογισμός) у поєднанні з дієсловом, напр.: λόγος ἔχω (Achill. Tat. 2, 1, 2), ἀκούω τὴν βοήν (Achill. Tat. 3, 5, 2), ἀφίημι τὴν φωνήν (Achill. Tat. 4, 15, 1; Char. 1, 9, 6; Long. 2, 5), ἐμπίμπλημι βοῆς (Achill. Tat. 8, 1, 5), διήγημα φέρουσα τὸ καινὸν (Char. 3, 2, 7), λαμβάνω λογισμὸν (Char. 2, 9, 1) тощо. Зрідка (17 фіксацій, ≈ 2 %) пряма мова позбавлена експліцитних маркерів, напр., (2).

2) Ἐλθὼν δὲ παρ’ αὐτοῦς «τί ποιοῦμεν, σύντροφοι; τί δὲ βουλευόμεθα, οἰκέται;» (Xen. Eph. 2, 4, 1)

У діалогічних партіях іноді трапляються випадки, коли репліку одного із персонажів впроваджує *verbum dicendi*, а у подальшому при обміні репліками подібні дієслова відсутні, напр. (3):

3) Χαίρεας μὲν ἔλεγε “πρῶτός εἰμι ἀνὴρ,” Διονύσιος δὲ “ἐγὼ βεβαιοτέρος.” “μὴ γὰρ ἀφῆκά μου τὴν γυναῖκα;” “ἀλλὰ ἔθαψας αὐτήν.” (Char. 5, 8,5)

Серед засобів впровадження прямої мови, на яких акцентується увага у даній статті, можна виділити три групи: 1) гіпероніми – дієслова, у яких сема «мовлення» представлена у чистому вигляді (λέγω, φημί); 2) гіпоніми – дієслова з додатковими семантичними відтінками (βοάω, ἀπαγγέλλω, κωκύω, ἀποκρίνομαι і т. п.); 3) іменні та прономінальні фрази, у яких сема «мовлення» імплікується іменником або контекстом.

Усі дієслівні маркери прямої мови, незалежно від їх статусу, у подальшому характеризуватимуться як дієслова мовлення (*verba dicendi*), хоч деякі дослідники диференціюють їх, виділяючи загальні і специфічні дієслова мовлення [Güldemann 2008, p. 12], напр., *say* та *write*.

Розташування маркерів стосовно прямої мови може варіюватись. Згідно з Т. Гюльдеманом [Güldemann 2008, p. 192], вони можуть перебувати у препозиції, постпозиції, циркумпозиції та інтрапозиції; зустрічаються також комбіновані випадки, наприклад, пре- і постпозиція.

В аналізованих текстах вони переважно перебувають у інтрапозиції (472 випадки, 61 %); майже вдвічі рідше представлена препозиція (286 випадків, 37 %) та постпозиція (13 випадків, 2 %).

Розглянувши у загальних рисах засоби впровадження прямої мови у аналізованих творах, перейдемо до опису окремих груп.

Гіпероніми

Як згадувалося, група гіперонімів представлена дієсловами, які номінують процес мовлення і позбавлені додаткових семантичних

відтінків. Ця група представлена двома дієсловами – λέγω та φημί, які є домінантними серед інтродукторів прямої мови, загалом вживаючись майже нарівні, хоч у окремих авторів їх частотність варіюється.

Φημί.

У аналізованих творах φημί представлено 343 фіксаціями (42,5 %) і переважно вживається у презенсі та імперфекті, рідше у аористі. Здебільшого дане дієслово займає серединну позицію. Винятком є роман Лонга, де φημί переважно передує прямій мові (із засвідчених трьох випадків його вживання два (67 %) припадають на препозицію).

4) ...ὁ Φιλητᾶς ἔφη· “θεός ἐστιν, ὃ παῖδες, ὁ Ἔρωσ, νέος καὶ καλὸς καὶ πετόμενος” (Long. 2, 7)

У решти авторів згадане дієслово переважно знаходиться у серединній позиції (4 б).

5) ... ὁ Χαρικλῆς, “Ταῦτα μὲν,” ἔφη, “καὶ θεοῖς καὶ ἐμοὶ μελήσει” (Achill. Tat.1, 8, 10)

Функціонуючи як маркер прямої мови, φημί, подібно до латинського *inquam*, певною мірою десемантизується, набуваючи характеру службового слова, яке не стільки є носієм інформації, як констатує сам факт «говоріння». У монографії, присвяченій дієсловам мовлення у старогрецькій мові, А. Фурньє виокремлює дві функції цього дієслова: 1) описову як носія стверджувальної впевненості, якому притаманна експресивність, емпатичність і суб'єктивність; 2) виражальну з властивою для неї невиразністю та об'єктивністю [Fournier 1946, p. 12-18 *passim*]. Саме у другій функції φημί вживається для впровадження прямої мови.

Λέγω

Приблизно так само часто як φημί пряму мову в аналізованих романах впроваджує λέγω (340 фіксацій, 43 %). Дане дієслово переважно представлено формами дійсного способу, утвореними від основи презенса та аориста, які вживаються приблизно у рівних частках (150 форм утворених від основи презенса vs 190 форм від основи аориста). При цьому варто відзначити, що аористні форми переважно представлені суплетивними формами аориста II. Сигматичний аорист зустрічається вкрай рідко і засвідчений лише у Харітона (4 випадки) та Лонга (1 випадок). Переважно це дієслово займає початкове або серединне місце стосовно прямої мови, постпозиція поодинокі представлена лише у романах Харітона (5 випадків) та Ахілла Татія (2 випадки, сумарно 5 %).

Впадає у вічі також виразне розмежування місця розташування згаданого маркера залежно від форми *verbi finiti*. Презентні та сигматичні форми надають перевагу препозиції (119 випадків зі 154, тобто 77 %), тоді як аорист II здебільшого представлений у інтрапозиції (116 випадків зі 190, тобто 61 %). Тенденція до різного розташування *λέγω* залежно від вжитої форми простежується в усіх аналізованих творах, хоч порівняння окремих творів засвідчує певну варіативність. Так, у Ксенофонта Ефеського презентні форми *λέγω* здебільшого перебувають у інтрапозиції, а Харітон частіше, хоч і з мінімальним відхиленням, вживав *εἶπε* у препозиції.

Як бачимо, розташування форм аористу II стосовно прямої мови є подібним до локалізації *φημί*. Можливою причиною цього є аспектуальна семантика аориста, який лише констатує факт мовлення, що зближує його з *φημί* (особливо якщо останнє вжито в імперфекті, який мало чим відрізняється від аориста [Schwyzer 1950, p. 277]).

У дослідженнях (напр., [Kieckers 1915, p. 34]) відзначалось впровадження прямої мови за допомогою плеонастичних конструкцій утворених поєднанням двох дієслів мовлення, одне з яких представлене особовою формою, а інше – дієприкметником. Як відзначає В. Манділарас, при плеонастичному поєднанні двох дієслів мовлення, одне з яких виражене дієприкметником (тип *ἔφη λέγων*), у нелітературних джерелах *participium* регулярно утворюється від дієслів із загальним значенням (*λέγω*, *φημί*), тоді як у класичній грецькій мові *verbum finitum* має загальне значення, а *participium* – конкретне [Mandilaras 1973, p. 364]. У аналізованих творах представлені обидва випадки, напр. (6-7):

6) Ἔτι λέγοντος τοῦ Αἰγιαλέως ἀνωδύρετο (VF) ὁ Ἀβροκόμης «σὲ δὲ» *λέγων* (PART.), «ὃ πασῶν δυστυχισταίη κόρη, τότε ἀνευρήσω κὰν νεκράν;» (Xenoph. Ephes. 5.1.12)

7) ἡ δὲ μεγάλη *ἀνακωκύσασα* (PART.) «φεῦ μοι τῶν κακῶν» *εἶπεν* (VF), «οὐχ ἱκαναὶ γὰρ αἱ πρότερον συμφοραὶ, τὰ δεσμά, τὰ ληιστήρια, ἀλλ' ἔτι καὶ πορνεύειν ἀναγκάζομαι;» (Xenoph. Ephes. 5.7.1-2)

Гіпоніми

До цієї групи належать дієслова, в яких сема «говоріння» доповнюється додатковими семантичними відтінками. Дана група є гетерогенною і, окрім *verba dicendi*, також охоплює дієслова, які отримують згадане значення у відповідному контексті, напр., *verba affectuum*. Загалом такі дієслова впроваджують пряму мову у 123 контекстах. У відсотковому

співвідношенні згадана група найширше представлена у романах Харітона (33 %) та Лонга (31 %), тоді як Ксенофонт Ефеський і Ахілл Татій вживають їх значно обмеженіше (відповідно, 12 та 6 %). Кількість їх вживань як інтродукторів прямої мови варіюється від 32 до 1. Найширше представлені дієслова βράω та його композити (ἀναβράω, ἐκβράω, ἐπιβράω, συνβράω) – 32 фіксації, ἀποκρίνομαι – 13 фіксацій, композити дієслова κράζω (ἀνακράζω, ἐκκράζω) – 10 фіксацій. Частотність вживання решти дієслів (διηγέομαι, φθέγγομαι, ἀγγέλλω, πυνθάνομαι та ін.) варіюється у межах від одного до п'яти.

Крім дієслів безпосередньо пов'язаних з процесом мовлення тут представлені й інші, які у контексті наближаються до них. Таким, зокрема, є γράφω та його composita, які маркують пряму мову, виражену на письмі, а також verba affectuum, які імплікують сему мовлення (8-9).

8) (Ἀνθία) ἀποτεμοῦσα τῶν πλοκάμων ... καὶ ἐπιτηδείου καιροῦ λαβομένη, πάντων ἀπηλλαγμένων, ἀνατίθησιν ἐπιγράψασα ΥΠΕΡ. ΤΟΥ. ΑΝΔΡΟΣ. ΑΒΡΟΚΟΜΟΥ. ΑΝΘΙΑ. ΤΗΝ. ΚΟΜΗΝ. ΤΩΙ. ΘΕΩΙ. ΑΝΕΘΗΚΕ (Xen. Eph. 5, 11, 6).

9) Ἐπεὶ δὲ ἀνεστρέψαμεν εἰς γῆν, ἀποβὰς τοῦ σκάφους καὶ τῷ σώματι περιχυθεὶς ἔκλαον. “Nōn μοι, Λευκίππη, τέθνηκας ἀληθῶς θάνατον διπλοῦν...» (Achill. Tat. 5.7.8)

На відміну від дієслів-гіперонімів, гіпоніми майже виключно передують прямій мові. Середнє і кінцеве положення представлене лише трьома випадками у романі Харітона (відповідно, 1 та 2 фіксації).

Іменні фрази

Окрім згаданих вище виключно дієслівних засобів, пряму мову в аналізованих творах впроваджують іменні фрази, до складу яких входять іменники, пов'язані з актом комунікації. Найчастіше такими іменниками є **ὁ λόγος** : λόγοι (Xen. Eph. 11,1,3), εἶχεν ὁ λόγος (Achil. Tat. 2,1,2), ἤρξατο τῶν λόγων (Charit. 1,7,4; 5,1,4; 5,6,1), ἐπῆλθον λόγοι (Long. 1,13); **ἡ φωνή**: (Xen. Eph. 3, 9, 7; Achil. Tat. 4, 17,4;), ἀφίησιν τὴν φωνήν (Achil. Tat. 4,15,1; Long. 2, 5), ἀφῆκε φωνήν (Charit. 3,3,17) ; **ἡ βοή**: ἐνέπλησα βοῆς (Achil. Tat. 8,1,5) Також засвідчені **τὸ γράμμα**: γράμματα (Xen. Eph. 2, 12,1), субстантивований participium perfecti passivi **τὰ γεγραμμένα**: (Xen.Eph. 2,5,1; 2,5,3; Achil. Tat. 1,3,5;), **ἡ ἐπιστολή**: ἤρξατο τοιαύτης ἐπιστολῆς (Charit. 4,4,7), ἐπέδωκε τὴν ἐπιστολήν (Charit. 4,5,7), ἐποίησε τὰς ἐπιστολάς (Charit. 5,6,9), ἐπιστολήν πρὸς βασιλέα τοιαύτην (Charit. 8,4,1), **τὸ διήγημα**; (Charit. 3,2,7), **ὁ λογισμός**:

ἐπέστησε τοιούτοις λογισμοῖς (Charit.3,2,7).

Характерною ознакою цієї групи інтродукторів є їх виключна препозиція прямій мові.

Немарковане впровадження прямої мови трапляється зрідка. Іноді пряма мова безпосередньо включена у текст розповіді (10), або ж, зокрема у діалогічних партіях, фраза першого мовця впроваджується дієсловом мовлення, а наступні безпосередньо інкорпуються у текст (11).

10) Ὁ δὲ (=Ἰπλοθός) ... προτρέχει τε καὶ φιλοφρονεῖται καὶ δεῖται κοινῶν γενέσθαι τῆς ὁδοῦ. «... ὃ μείρακιον... Ἰωμεν οὖν Κιλικίαν ... ἐκεῖ λέγονται γὰρ οἰκεῖν ἄνδρες εὐδαίμονες.» (Xenoph. Eph. 2.14.2-3)

11) Χαίρεας μὲν ἔλεγε “πρῶτος εἰμι ἀνὴρ,” Διονύσιος δὲ “ἐγὼ βεβαιοτέρως.” (Charit. 5.8.5)

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що в аналізованих текстах пряма мова переважно впроваджується дієсловами, серед яких переважають дієслова мовлення, не обтяжені додатковими семантичними відтінками. Як інтродуктори приблизно в однаковій кількості вживаються *φημι* (343 фіксації) та *λεγω* (339 фіксацій). Що стосується останнього, то тут з невеликою перевагою домінує суплетивно утворений *aoristus II*, якому дещо поступаються форми, утворені від кореня *λεγ-* (презенс, імперфект, *aoristus I*). Значно рідше маркують пряму мову *verba dicendi*, які належать до групи гіпонімів, кількість яких у різних авторів варіюється від 29 до 8 % і найчастотнішими серед яких є *βοάω* та його композити. Замикають перелік засобів іменні словосполучення, становлячи від 3 до 7 %.

Згадані інтродуктори займають різне положення стосовно прямої мови, переважно вживаючись у інтра- та препозиції з перевагою першої, що зумовлено домінуванням дієслова *φημί* та форм *aoristus II* від *λέγω*, тоді як гіпоніми та іменні фрази майже повсюдно передують прямій мові.

Досліджувані тексти різняться між собою за частотністю вживання тих чи інших засобів. Проте ці відмінності не є кардинальними і можуть бути пояснені авторськими перевагами.

Література:

1. Fournier H. *Les verbes "dire" en grec ancien: (exemple de conjugaison supplétive)* (Paris, C. Klincksieck, 1946): 233.
2. Gayno, M. «Les modalités d'insertion du discours direct en latin tardif: bornage et redondance» (Paris, 2015), http://lettres.sorbonne-universite.fr/IMG/pdf/DLL_11_M-Gayno.pdf
3. Güldemann, T. *Quotative indexes in African languages: A synchronic and*

diachronic survey (Berlin, New York, Mouton de Gruyter, 2008): 686.

4. Güldemann, T. «Thetic speaker-instantiating quotative indexes as a cross-linguistic type». *Quotatives. Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives* (Amsterdam, John Benjamins, 2012): 117–142.

5. Huitink, L. *Quotation without quotation marks. Presentation at Ancient Greek and Semantic Theory* (Nijmegen, 2010)

6. Keizer, E. «The interpersonal level in English: Reported speech.» *Linguistics* 47/4 (2009): 845–866.

7 Kieckers, E. «Zur Oratio recta in den indogermanischen Sprachen I». *Indogermanische Forschungen* 35 (1915): 1–93.

8. Kieckers, E. «Zur Oratio recta in den indogermanischen Sprachen II». *Indogermanische Forschungen* 36 (1916): 1–70.

9. Kühner R., Gerth B. *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache. Teil 2: Satzlehre* (Hannover, Hahnsche Buchhandlung. 1992): XI, 714.

10. Liddell, H. G., Scott R., Jones, H. S. *A Greek-English lexicon: with a revised supplement* (Oxford, Clarendon Press, 1996): XIV, 2042, 320.

11. Maier, E. «Switches between Direct and Indirect Speech in Ancient Greek». *Journal of Greek Linguistics* 12 (2012): 118–139.

12. Maier, E. «Reported Speech in the Transition from Orality to Literacy». *Glotta* 91 (2015): 152– 170.

13. Mandilaras, B. G. *The verb in the Greek non-literary Papyri* (Athens, Ministry of Culture and Sciences, 1973): 493.

14. Mikulová, J. «Verbs Introducing Direct Speech in Late Latin Texts». *Graeco-Latina Brunensia* 20 / 2 (2015): 123–143.

15. Richards, G. C. «The Composition of Josephus' Antiquities». *The Classical Quarterly* 33/1 (1939): 36–40.

16. Richman, G. «Artful slipping in Old English». *Neophilologus* 70/2 (1986): 279–291.

17. Rosén, H. «About non-direct discourse: Another look at its parameters in Latin». *Journal of Latin Linguistics* 12/2 (2013): 231–263.

18. Schwyzer, E. *Griechische Grammatik, Bd. II: Syntax und syntaktische Stilistik* (München: C. H. Beck'schae Verlagsbuchhandlung, 1950): XXIII, 714.

19. Spieker, E. H. «On Direct Speech Introduced by a Conjunction». *The American Journal of Philology* 5/2 (1884): 221–227.

20. Usher S. «Oratio Recta and Oratio Obliqua in Polybiu». *Journal of Byzantine Studies* 49 (2009): 487–517.

21. Vandelanotte, L. «Deixis and grounding in speech and thought representation». *Journal of Pragmatics* 36 (2004): 489–520.

References:

1. Fournier H. *Les verbes "dire" en grec ancien: (exemple de conjugaison supplétive* (Paris, C. Klincksieck, 1946): 233.

2. Gayno, M. «Les modalités d'insertion du discours direct en latin tardif: bornage et

redondance» (Paris, 2015), http://lettres.sorbonne-universite.fr/IMG/pdf/DLL_11_M-Gayno.pdf

3. Güldemann, T. *Quotative indexes in African languages: A synchronic and diachronic survey* (Berlin, New York, Mouton de Gruyter, 2008): 686.
4. Güldemann, T. «Thetic speaker-instantiating quotative indexes as a cross-linguistic type». *Quotatives. Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives* (Amsterdam, John Benjamins, 2012): 117–142.
5. Huitink, L. Quotation without quotation marks. Presentation at Ancient Greek and Semantic Theory (Nijmegen, 2010)
6. Keizer, E. «The interpersonal level in English: Reported speech.» *Linguistics* 47/4 (2009): 845–866.
7. Kieckers, E. «Zur Oratio recta in den indogermanischen Sprachen I». *Indogermanische Forschungen* 35 (1915): 1–93.
8. Kieckers, E. «Zur Oratio recta in den indogermanischen Sprachen II». *Indogermanische Forschungen* 36 (1916): 1–70.
9. Kühner R., Gerth B. *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache. Teil 2: Satzlehre* (Hannover, Hahnsche Buchhandlung. 1992): XI, 714.
10. Liddell, H. G., Scott R., Jones, H. S. *A Greek-English lexicon: with a revised supplement* (Oxford, Clarendon Press, 1996): XIV, 2042, 320.
11. Maier, E. «Switches between Direct and Indirect Speech in Ancient Greek». *Journal of Greek Linguistics* 12 (2012): 118–139.
12. Maier, E. «Reported Speech in the Transition from Orality to Literacy». *Glotta* 91 (2015): 152–170.
13. Mandilaras, B. G. *The verb in the Greek non-literary Papyri* (Athens, Ministry of Culture and Sciences, 1973): 493.
14. Mikulová, J. «Verbs Introducing Direct Speech in Late Latin Texts». *Graeco-Latina Brunensia* 20 / 2 (2015): 123–143.
15. Richards, G. C. «The Composition of Josephus' Antiquities». *The Classical Quarterly* 33/1 (1939): 36–40.
16. Richman, G. «Artful slipping in Old English». *Neophilologus* 70/2 (1986): 279–291.
17. Rosén, H. «About non-direct discourse: Another look at its parameters in Latin». *Journal of Latin Linguistics* 12/2 (2013): 231–263.
18. Schwyzler, E. *Griechische Grammatik*, Bd. II: *Syntax und syntaktische Stilistik* (München: C. H. Beck'schae Verlagsbuchhandlung, 1950): XXIII, 714.
19. Spieker, E. H. «On Direct Speech Introduced by a Conjunction». *The American Journal of Philology* 5/2 (1884): 221–227.
20. Usher S. «Oratio Recta and Oratio Obliqua in Polybius». *Journal of Byzantine Studies* 49 (2009): 487–517.
21. Vandelanotte, L. «Deixis and grounding in speech and thought representation». *Journal of Pragmatics* 36 (2004): 489–520.